

## ВІДНОСИНИ МІЖ СВЯТИМ ПРЕСТОЛОМ (ВАТИКАНОМ) ТА УКРАЇНОЮ (1992–2005)

*Розглянуто зміст та еволюцію відносин між Святим Престолом (Ватиканом) і Україною в період з 1992 по 2005 р.*

*The article deals with the contents and evolution of the relations between the Holy See (Vatican) and Ukraine during the period 1992–2005.*

Питання дослідження відносин між Святим Престолом і Україною належить до слабо розроблених тем. Між тим, з активною розбудовою відносин між Апостольською столицею і Українською державою виникає об'єктивна необхідність їхньої систематизації та оцінки з метою налагодження більш плідної двосторонньої співпраці між державами.

За 14 років від дня встановлення дипломатичних відносин між Святим Престолом і Україною дана тема дослідження майже не знайшла відображення не лише в зарубіжній, але й у вітчизняній літературі. Винятком з цього правила є праці українського науковця М. Гайковського [3] та колишнього Апостольського Нунція в Україні, а нині Генерального Секретаря синоду єпископів М. Етеровича [7]. У своїй праці М. Гайковський зробив аналіз листів, проповідей та промов Папи Римського Івана Павла II (1978–2005), адресованих Українській Греко-Католицькій Церкві (УГКЦ), ієрархам Української Православної Церкви, українському народу та керівництву України. Проте українським дослідником майже повністю упущено питання напрямів співпраці між Святим Престолом і Україною. У цьому відношенні у кращій бік вирізняється праця М. Етеровича, але й вона має свої недоліки, оскільки носить конспективно-інформаційний характер, тобто повністю не розкриває еволюції та змісту відносин між Святим Престолом і Україною. У зв'язку з цим у статті автор має на меті комплексно розглянути відносини між Святим Престолом і Україною, починаючи від моменту визнання у 1992 р. Апостольською столицею Української держави до обрання в 2005 р. Папою Римським Бенедикта XVI.

У даній статті поняття "Святий Престол" вживається відповідно до визначення канону 361 Кодексу Канонічного права 1983 р. Тобто під категорією "Святий Престол" розуміється Папа та органи Римської Курії. Згідно з багатовіковою міжнародною традицією і практикою Святий Престол є суб'єктом міжнародних відносин та еквівалентом держави. Поняття "Апостольська столиця" – синонімічна назва Святого Престолу. З 1929 р. Католицька Церква на міжнародній арені представлена у двох "іпостасях" Святим Престолом і Державою Містом Ватикан (Ватикан). На теперішній час Святий Престол, як і Ватикан, визнані міжнародною спільнотою суб'єктами міжнародних відносин. Проте Ватикан не підтримує безпосередньо стосунки з державами, а здійснює це через Святий Престол.

Невдовзі, після того як 24 серпня 1991 р. Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки проголосила Акт про незалежність України та 1 грудня того ж року на Всеукраїнському референдумі український народ підтримав незалежність України, Святий Престол ініціював переговори про встановлення з Українською державою дипломатичних відносин. У ході двосторонніх переговорів, які пройшли в Києві з 9 по 12 січня 1992 р., сторони досягли домовленості встановити дипломатичні відносини на рівні апостольської нунціатури (посольства) з боку Святого Престолу та посольства з боку України. 8 лютого 1992 р. Святий Престол офіційно визнав Україну як незалежну державу та встановив з нею дипломатичні відносини [13].

Уже 28 березня 1992 р. Папа Римський Іван Павло II призначив монсенйора Антоніо Франко Апостольським Нунцієм в Україні [19]. 26 квітня 1992 р. Іван Павло II під час хіротонії семи нових владик звернувся з промовою до архієпископа А. Франко з приводу його призначення Апостольським Нунцієм. Папа, зокрема, сказав: "Церква висилає Тебе, Владико Антоніє Франко, як Апостольського Нунція, нести потіху і мир вірних шляхетної української нації, яка недавно здобула незалежність" [17, с. 124]. 19 серпня того ж року А. Франко вручив вірчі грамоти Президенту України Л. Кравчуку (1991–1994) і виконував свої функції апостольського нунція по травень 1999 р. З серпня 1999 р. по квітень 2004 р. Апостольським Нунцієм в Україні був монсенйор Микола (Нікола) Етерович, а з 16 червня 2004 р. до теперішнього часу функції папського представника в Україні виконує Його Ексцеленція титулярний архієпископ Корбавський монсенйор Іван Юркович [1].

З боку України відкриття посольства при Святім Престолі та призначення посла затягнулось на кілька років. За таких обставин відносини зі Святим Престолом вимушене було підтримувати Посольство України в Італійській Республіці, що викликало незадоволення Апостольської столиці. Адже згідно із встановленою ватиканською традицією Святий Престол відмовляється підтримувати контакти з іноземними державами через їхніх послів, які акредитовані при Італійській Республіці. Зазвичай країни, які не мають можливості відкрити своє дипломатичне представництво безпосередньо при Апостольській столиці, вступають з нею у зносини через свої посольства у Великобританії, Франції, Швейцарії і навіть Швеції.

Прискорити процес відкриття посольства України при Святім Престолі і призначення посла постійно вимагало керівництво Католицької Церкви. Так, 21 жовтня 1996 р. владика синоду УГКЦ, які зібралися у місті Львові, звернулися з листом до Міністра закордонних справ України Г. Удовенка з проханням прискорити процес відкриття дипломатичного представництва України у Ватикані. У листі Владика також дали пораду зовнішньополітичному відомству України стосовно того, яким би, на їхню думку, мав бути майбутній Український посол при Святім Престолі. Зокрема, майбутнім послом, як вважали владика УГКЦ, "повинна бути людина глибоких християнських переконань, добре обізнана з історією релігійного життя та сучасною церковною ситуацією нашого (українського) – В. К.) народу. При тому він (посол. – В. К.) мав би плекати тісні зв'язки з Єпископами Греко-католицької і Римокатолицької Церков України" [10].

У свою чергу, у грудні 1996 р. Міністр закордонних справ України надіслав листа-відповідь на ім'я Глави УГКЦ Мирослава Івана кардинала Любачівського, у якому Г. Удовенко пояснював причину зволікання з боку української сторони у відкритті посольства при Святім Престолі, а також виклав плани на майбутнє щодо цього питання. Міністр писав, що "на сучасному етапі у зв'язку з певними фінансовими проблемами в нашій (Українській. – В. К.) державі ми розглядаємо питання, коли обов'язки керівника нашого дипломатичного представництва у Святішому Престолі виконуватиме за сумісництвом посол України в одній із європейських держав" [11].

Лише 9 вересня 1998 р. Президент України Л. Кучма (1994–2004) підписав Указ №989/98 про призначення Надзвичайного і Повноважного Посла України у Швейцарській Конфедерації Н. Ковальської Надзвичайним і Повноважним Послом України у Ватикані за сумісництвом [16]. 20 травня 1999 р. під час отримання вірчих грамот від пані Н. Ковальської Папа Іван Павло II звернувся до Українського посла зі словами: "Я з великим задоволенням вітаю Вас у Ватикані та приймаю вірчі грамоти, якими Вас призначено Надзвичайним та Повноважним Послом України. Це добра нагода для нас ще раз підтвердити дружбу та співпрацю, які існують між Вашою країною та Апостольським Престолом, зв'язки, що мають тисячолітню історію з часу Хрещення Київської Русі і набули нової форми та сили з часу проголошення Незалежності Вашої держави. Вашу присутність тут сьогодні я розглядаю як знак нашого взаємного бажання зміцнювати дипломатичні відносини, встановлені між Україною та Апостольським Престолом у 1992 р." [17, с. 172]. Н. Ковальська виконувала обов'язки посла України при Святій Престолі до 18 червня 2003 р. [14]. На її місце 5 березня 2004 р. Президент України призначив Указом № 289/2004 нового посла Г. Хоружного [15], який перебуває на цій високій посаді до теперішнього часу.

Важливу роль у розвитку двосторонніх відносин між Святим Престолом і Україною відіграють взаємні візити посадових осіб різних рівнів. Зокрема, Україну відвідали такі високопосадові особи Римської Курії як: Державний Секретар Святого Престолу кардинал Анжело Содано (1998, 2001), Секретар з міждержавних відносин Його Преосвященство монсеньор Жан-Луї Торан (2002), Префект Конгрегації у справах Східних Церков кардинал Ахілле Сільвестріні (1993, 2000), Префект Конгрегації у справах єпископів кардинал Джованні Баттіста Ре (2002), Президенти Папської Ради зі сприяння християнській єдності кардинали Едвард І. Кассіді (1996) та Вальтер Каспер (2000, 2001, 2002), Президент Папської Ради з питань культури кардинал Поль Пулар (1995, 2000), Президент Папської Ради з питань сім'ї кардинал Альфонсо Лопес Трухільйо (1995, 2003), Президент Папської Ради "Cor unum" ("Єдине серце") архієпископ Пауль Йозеф Кордес (2002), Президент Папської Ради у справах мирян Його Преосвященство монсеньор Станіслав Рилко (2003), Верховний Суддя кардинал Джеймс Френсіс Стаффорд (2003), Президент Папської Ради з питань засобів масової інформації Джон Фолей (2005) [7, с. 105–107; 6] та багато інших.

Відповідно з української сторони Апостольську столицю відвідали такі політичні діячі як: Прем'єр-міністри України В. Фокін (1992) і В. Пустовойтенко (1998), Міністр закордонних справ України А. Зленко (1993), Голова Верховної Ради України В. Литвин (2002), Віце-прем'єр-міністр України Д. Табачник (2004) [7, с. 104–105; 6] та ін.

Виходячи з вищезазначеного, не важко помітити, що представники Святого Престолу здійснили більше візитів до України, ніж їх українські колеги до Апостольської столиці. Чим пояснюється така увага з боку католицької ієрархії до України і невелика активність українського керівництва у стосунках з представниками Святого Престолу в Римі? Великий інтерес з боку посадовців Апостольської столиці до України пояснюється кількома важливими причинами. По-перше, дипломатія Святого Престолу має більший досвід у налагодженні відносин з країнами світу, ніж Україна, тому діє більш активно і послідовно стосовно Української держави. По-друге, Україна є східною межею, де Католицька Церква користується рівними правами поряд з іншими церквами, що дає можливість католицьким ієрархам використовувати українську

територію як "плацдарм" для просування своїх інтересів на Схід. По-третє, наразі одним із головних пріоритетів зовнішньої політики Святого Престолу є Європа, а Україна відповідно географічно потрапляє в коло інтересів Апостольської столиці. До того ж, в Україні проживає 6 млн католиків, з них 1 млн римо-католики і 5 млн греко-католики [7, с. 125], а це більша кількість, ніж у всіх разом узятих країнах Співдружності Незалежних Держав. Цей факт об'єктивно вимагає від Апостольської столиці посилати до України більше своїх представників, ніж до інших країн колишнього Радянського Союзу для опіки і захисту прав своїх вірних.

Щодо меншої активності українських посадовців у зносинах з представниками Святого Престолу на території ватиканської сторони, то, на нашу думку, справа в тім, що керівники України просто недооцінюють можливості морального, політичного та економічного впливу Святого Престолу на світову спільноту. У першу чергу Україна могла б використати морально-політичний авторитет Святого Престолу для прискорення процесу її інтеграції до ЄС. Частіші зустрічі українських посадовців з представниками Святого Престолу в Римі створювали б через ватиканські засоби масової інформації позитивний імідж України як демократичної держави в країнах Західної Європи. Поряд з вищезгаданою причиною існує й інша: взаємні візити представників України і Апостольської столиці майже завжди викликають незадоволення зі сторони ієрархії православних церков і їх вірних. Цей факт не може не турбувати українське керівництво, адже воно може позбавитись електоральної підтримки домінуючого православного населення України.

Безумовно, серед численних двосторонніх зустрічей найважливішими були контакти між лідерами Святого Престолу і України. 2 травня 1995 р. у рамках офіційного візиту до Італійської Республіки Президент України Л. Кучма вперше відвідав Ватикан, де мав зустріч з Папою Римським Іваном Павлом II, Державним Секретарем Святого Престолу А. Содано, Секретарем з міждержавних відносин Ж. Л. Тораном та з дипломатами Апостольської столиці. Під час розмови Л. Кучми з Іваном Павлом II останній однозначно висловився за розбудову незалежної Української держави і пообіцяв сприяти зміцненню міжконфесійної злагоди в Україні [20]. Вдруге Президент України Л. Кучма відвідав Ватикан 28 листопада 2002 р. Глава Української держави також мав бесіду з Іваном Павлом II під час зустрічі Святішого Отця з президентами ряду країн Східної Європи 3 червня 1997 р. у м. Гнездо (Польща) [6]. У свою чергу Римський Понтифік Іван Павло II відвідав Україну з державним візитом, який проходив з 23 по 27 червня 2001 р.

Державний візит Святішого Отця Івана Павла II в Україну став найвищою точкою розвитку відносин між Святим Престолом і Україною в період від встановлення дипломатичних відносин у 1992 р. до сьогодні.

Українському керівництву було нелегко прийняти рішення запросити Святішого Отця в Україну. По-перше, через складну релігійну ситуацію, що склалась в Україні. Православна Церква в Українській державі поділена на три гілки: Українську Православну Церкву Московського Патріархату (УПЦ МП), Українську Православну Церкву Київського Патріархату та Українську Автокефальну Православну Церкву, які досить часто ворогують між собою. На думку ієрархів УПЦ МП, візит Папи Римського в Україну мав би призвести до глибокого розколу серед православних. По-друге, в українському суспільстві з давніх-давен панує негативне ставлення до Католицької Церкви, через те, що дана інституція протягом багатьох століть проводила насильниць-

ку латинізацію українського православного населення, і відповідно візит Папи сприймався як новий наступ католицизму. Отже, вищезазначені проблеми вимагали від українського керівництва сильної волі і кропіткої роботи, щоб їх вирішувати.

Програма державного візиту Папи Римського була досить насичена. У перший день візиту до столиці України, 23 червня, відбулась офіційна зустріч Понтифіка з Президентом України, а також з представниками політики, культури і мистецтва. Наступного дня в Києві розпочалась релігійна програма: літургія латинського обряду на аеродромі "Чайка", зустріч з єпископами України в будівлі апостольської нунціатури та зустріч з представниками Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій у Національній філармонії України. 25 червня Святіший Отець відправив у Києві Службу Божу східного обряду і в той самий день відбув до Львова. Львівська програма папського візиту хоча й була менш насиченою, але більш емоційно наповненою. Сотні тисяч людей зібралися у Львові, щоб привітати Івана Павла II. 26 червня на львівському іподромі Папа відправив літургію латинського обряду і зустрівся з молоддю біля церкви Пресвятої Богородиці. 27 червня, в останній день свого візиту, Іван Павло II відправив Службу Божу східного обряду і відлетів до Рима.

Усі події, у яких брав участь Святіший Отець під час свого візиту в Україну, можна умовно поділити на дві групи: політичну та церковну. До першої групи належать ті події, де Папа, передусім, виступав як моральний авторитет світового масштабу і Глава Держави Ватикан, а там, де Єпископ Рима промовляв як Глава Католицької Церкви, – до другої. До першої групи слід віднести вітальну і прощальну промови, промову під час зустрічі з представниками політики, культури та мистецтва, зустріч з представниками Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, промову під час зустрічі з молоддю перед львівською церквою Різдва Пресвятої Богородиці, покладання в Києві квітів біля могили Невідомого солдата тощо. У свою чергу до церковної групи увійшли такі події як: Божественні літургії у західному і східному обрядах, які були відправлені в Києві та Львові, зустріч з католицькими єпископами України в апостольській нунціатурі, відвідання Папою київського римо-католицького храму св. Олександра та ін.

Промови Святішого Отця, що належать до політичної групи, давали головним чином морально-духовні орієнтири їх слухачам та визначали геополітичне місце України. Папа звернувся майже до кожної суспільної групи, яка впливає на розвиток і політику Української держави. Політичним діячам Святіший Отець заповідав чинити "опір спокусі використати владу для особистих чи групових інтересів", діячам культури використовувати "критичний та творчий розум у всіх сферах знання, поєднуючи культурну спадщину минулого з надбанням сучасності", науковим дослідникам поєднувати технічні можливості з незмінними етичними цінностями, промисловцям та підприємцям дивитись "на особу, а не на прибуток, як мету кожної економіки" [8, с. 3], представникам Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій не зупинятись "у спільних пошуках щораз більшого взаємного обміну духовними цінностями у свободі та толерантності у справедливості" [8, с. 7] і, нарешті, молоді не переходити від "неволі комуністичного режиму до неволі споживацтва" [8, с. 10] тощо.

У своїх промовах Святіший Отець часто підкреслював особливе геополітичне розташування України як країни, що покликана бути "межею і дверима між Сходом і Заходом" [8, с. 2]. Іван Павло II, визначивши геополітич-

не місце Української держави, чітко дав зрозуміти, що Україна має всі шанси реалізувати свою стратегічну мету інтеграції до ЄС, про що Святіший Отець прямо заявив 27 червня під час прощальної промови у львівському міжнародному аеропорту: "...Висловлюю моє побажання, щоб Україна як повноправний член увійшла до Європи, яка охопить увесь континент від Атлантичного океану до Уральських гір" [8, с. 12].

Події, що увійшли до церковної групи, були переважно націлені на духовне підбадьорення вірних Католицької Церкви та непохитність їх у вірі і буденному житті. Так, під час літургії латинського обряду на київському аеродромі "Чайка" Іван Павло II звернувся до братів і сестер у Христі Ісусі, щоб вони завжди ставили "на перше місце духовні цінності", а єпископів, монахів та монахинь закликав продовжувати "бути завзятими свідками Христа і добрими пастирями Його стада в улюбленій Україні" [8, с. 4].

Кульмінацією папської релігійної програми в Україні стали Служби Божі у Львові латинського і візантійського обрядів по беатифікації архієпископа Й. Більчевського, отця З. Гораздовського, сестри Й. Гордашевської та інших борців за розповсюдження Євангелія і справедливості на теренах сучасної України. Цією беатифікацією Святіший Отець віддав шану справжнім героям двадцятого століття і закликав сучасну Українську Католицьку Церкву до наслідування їх життєвим подвигам.

Державний візит Папи Римського Івана Павла II в Україну був високо оцінений як українським істеблшментом, так і представниками Святого Престолу. За словами Голови Організаційного комітету з підготовки та проведення папського візиту А. Зленка, "Візит глави Держави Ватикан є безумовним успіхом нашої (Української. – В. К.) держави на міжнародній арені". Як далі зазначив А. Зленко, "Україна в особі Папи Римського здобула впливового покровителя на міжнародній арені. Адже приїзд Найсвятішого Отця став визнанням Української держави не лише з боку Святого Престолу, але й усієї міжнародної спільноти. Цей візит відкриває нову сторінку в історії України" [20].

У свої чергу папський представник, колишній Апостольський Нунцій в Україні Микола Етерович, в інтерв'ю Українському національному інформаційному агентству "УКРІНФОРМ" заявив: "...Після візиту Святішого Отця поглибилося взаємопізнання між Святим Престолом і Україною, поліпшилася співпраця між ними. Передусім співробітництво на міжнародних форумах, де доводиться розглядати складні проблеми сучасного світу й знаходити відповідні рішення" [18].

Враховуючи особливий статус Ватикану як духовно-політичного центру світового католицизму, ця держава прагне розвивати двосторонні відносини з іншими країнами світу не в економічній сфері, яка є домінуючою в теперішніх двосторонніх стосунках світських держав, а в політико-дипломатичній, гуманітарній, культурній, науковій, інформаційній сферах. Саме в цих напрямках Святій Престол активно співпрацює з Україною.

Співпраця в політико-дипломатичній сфері відбувається переважно через дипломатичні представництва Святого Престолу і України, які розташовані в багатьох країнах світу, а також у рамках міжнародних форумів співпраці. Апостольський нунцій, згідно з існуючою світовою дипломатичною практикою, є в багатьох країнах світу дуаеном (головою) дипломатичного корпусу (дипкорпусу). Відповідно до функцій дуаена, він має очолювати дипкорпус на різноманітних церемоніях і в разі необхідності виступати від його імені. До того ж дуаен роз'яснює своїм колегам протокол держави перебуван-

ня, а також дає їм поради, як налагоджувати відносини з місцевою владою. Отже, українські дипломати, приїжджаючи в ті країни, де апостольський нунцій є головою дипкорпусу, вступають у безпосередні зносини з папським представником і співпрацюють з ним.

Між Святим Престолом і Україною відбувається взаємодія і консультації у рамках міжнародних інституцій з втілення взаємних ініціатив. Дана взаємодія і консультації зумовлюється тим, що позиції Апостольської столиці і Української держави близькі з багатьох проблем сучасного світу, таких як: захист фундаментальних прав людини, миру, поглиблення демократії, боротьба з міжнародним тероризмом та наркоторгівлею тощо. Так, восени 2003 р. Святий Престол звернувся через апостольську нунціатуру в Києві до Уряду України з проханням, щоб делегація останнього в січні 2004 р. на Пленарній сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи не підтримувала доповідь про Евтаназію (Doc. 9898) пана Діка Марті (Dick Marty) [21]. У цьому листі Святий Престол аргументував свою позицію тим, що доповідь пана Марті йде всупереч рекомендації 1418 (1999) [23] стосовно прав людини і гідності невиліковно хворих і вмираючих. До того ж, як писалось у листі, вона відкривала шлях до узаконення евтаназії в країнах-членах Ради Європи [9]. Уряд України уважно розглянув ініціативу Святого Престолу і підтримав її. Доповідь пана Діка Марті була відхилена більшістю країн-членів Ради Європи, і тим самим шлях до узаконення евтаназії на їхній території було заблоковано.

Після державного візиту Святого Отця Івана Павла II до України була започаткована практика проведення двічі на рік двосторонніх консультацій між представниками Святого Престолу і Української держави. Апостольську столицю на цих консультаціях представляв Секретаріат з міждержавних відносин, а українську сторону – Головне управління зовнішньої політики Адміністрації Президента України та Міністерство закордонних справ. Перший раунд консультацій відбувся у Ватикані 11 грудня 2001 р., другий – у Києві під час візиту Ж. Л. Торана, Секретаря з міждержавних відносин Святого Престолу, з 22 по 25 червня 2003 р. У ході консультацій сторони обмінюються думками щодо становища в сучасному світі, а також обговорюють питання, пов'язані з функціонуванням Католицької Церкви в Україні [7, с. 97].

Святий Престол є одним із світових лідерів у гуманітарній сфері. Апостольська столиця пильно слідкує за дотриманням фундаментальних прав людини і свободи віросповідання на теренах України та в інших країнах колишнього Радянського Союзу. Великий досвід Святого Престолу в гуманітарній сфері допомагає Україні наблизити свої стандарти в цій сфері до західноєвропейських. Зокрема, Апостольська столиця допомагає своїми порадами Україні щодо поправок до Закону України "Про свободу совісті та релігійних організацій", які б мали юридично затвердити справжню релігійну свободу в Українській державі.

Окрім допомоги Україні в наблизенні нею своїх стандартів у гуманітарній сфері до західноєвропейських, Святий Престол надає благодійну допомогу. Так, згідно зі звітом 2000 р. Папської Ради "Cor Unum", через яку проходять усі адресні допомоги Святого Престолу, Україні була надана допомога за такими статтями:

1. Допомога країнам, що страждають від хвороб чи війн.

1.1. Ядерна катастрофа. Сума – 20 000 американських доларів (ам. дол.).

1.2. Діти, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Сума – 60 000 ам. дол.

2. Підтримка проектів пропаганди людських та християнських цінностей.

2.1. Дітям. Сума – 10 000 ам. дол [22].

Влітку 2001 р. Папа Римський Іван Павло II подарував Другій міській дитячій лікарні м. Києва обладнання для операційної та реанімаційної кімнат для немовлят. До того ж як подарунки передав дітям України взуття та одяг.

Між Святим Престолом і Україною відбувається активне співробітництво у культурній, науковій та інформаційній сферах. Зокрема, Апостольська столиця виділила кошти на постановку української опери за однойменною поемою І. Франка "Мойсей". Світова прем'єра опери відбулась 23 червня 2001 р. під час державного візиту в Україну Папи Івана Павла II на сцені Львівського Державного Академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької [12]. Ця пожертва Святого Престолу є безпрецедентною. До цього часу Апостольська столиця не витрачала жодних коштів на фінансування світських культурних заходів.

Особливий інтерес української сторони викликають бібліотеки та архіви Ватикану, адже вони є найбільшими джерелами інформації про культуру України після Російської Федерації. Апостольська столиця та українська сторона активно залучають своїх науковців для дослідження світової та української культурної спадщини. Щороку сторони організують наукові конференції, семінари, виставки тощо. Так, 16 квітня 2002 р. за сприяння Посольства України при Святому Престолі, з нагоди десятиріччя встановлення дипломатичних відносин між Україною і Апостольською столицею у м. Віченца (Італія) пройшла наукова конференція на тему: "Київська Русь та її спадщина у відносинах із Заходом" [20].

На теренах України Святий Престол широко проводить виховально-освітню діяльність через розгалужену мережу католицьких навчальних закладів. На сьогодні в Україні діють три вищі католицькі навчальні заклади університетського типу: Вищий Інститут Релігійних Наук Святого Томи Аквінського в Києві, Український Католицький Університет у Львові і Катехитичний Інститут у місті Городок (Хмельницька обл.). До того ж в Україні функціонує багато католицьких шкіл та кілька духовних семінарій.

Апостольська столиця має багато інформації про події у світі, яку вона отримує через свої церковні та дипломатичні структури. У разі необхідності Святий Престол надає Україні інформацію про події у світі, особливо в тих країнах, де остання не має свого власного дипломатичного представництва. Наприклад, Апостольська Нунціатура в Україні, завдяки співпраці з Апостольською Нунціатурою в Анголі, надала вірогідну інформацію рідним загиблих в авіакатастрофі літака Ан-12 (УР-11319), що сталася в Анголі 14 грудня 1998 р. [7, с. 34].

У стосунках Святого Престолу й України широко практикується обмін листами. Ідеться, передусім, про листи ввічливості: поздоровлення з нагоди національних свят, Різдва Христового, Великодня, співчуття тощо. Крім того, Апостольська столиця щороку висилає українському керівництву Послання Папи з нагоди святкування Всесвітнього Дня миру. Окрім цього, Святий Престол заздалегідь інформує керівництво України про зміну у структурі Католицької Церкви на теренах Української держави.

Велике значення для зменшення напруги в українському суспільстві мала миролюбна позиція Святого Престолу під час президентських виборів 2004 р. в Україні. Ієрархи Католицької Церкви України постійно закликали своїх вірних прийти на виборчі дільниці та

спільно молитись за чесні вибори. До того ж зменшено напруги серед українського суспільства сприяла нейтральна позиція Католицької Церкви, яку вона зайняла щодо підтримки одного з кандидатів. Так, під час прямого ефіру на Радіо "Ера" Глава УГКЦ кардинал Л. Гузар заявив: "Ми (владики УГКЦ. – В. К.) не можемо вказувати, що Богом дана є ця чи інша особа. Це є тільки людина, конкретна фізична людина, яка має певні політичні погляди, але тут і межа всього. Ми як церква не можемо вживати церковного авторитету для таких (політичних. – В. К.) цілей, бо це підриває довіру суспільства до церкви" [2, с. 26].

У дні, коли політична ситуація в Україні починала особливо загострюватись, внаслідок фальсифікації підрахунку голосів другого туру президентських виборів, 28 листопада 2004 р. Папа Іван Павло II висловив свою солідарність українському народу словами: "Я думаю про українців і постійно молюся про них. Я молюся за мир у цій країні" [5]. Слова Папи як духовного авторитету світового масштабу сприяли зменшенню напруги в українському суспільстві. Люди, які в той час протестували проти фальсифікації виборів на київському Майдані незалежності, уважно продивились на великому телеекрані звернення Святішого Отця і не вдалися до силових дій. Урешті-решт політична криза в Україні була вирішена мирним шляхом і до влади у грудні 2004 р. прийшло нове керівництво на чолі з В. Ющенком.

Нова сторінка двосторонніх відносин між Святим Престолом і Україною розпочинається з кончиною Святішого Отця Івана Павла II та обранням кардинала Йозефа Ратцінгера новим Папою Римським, який вирішив назвати себе Бенедиктом XVI. Другого квітня 2005 р. офіційний Ватикан повідомив про смерть Папи Римського Івана Павла II. Ця трагічна звістка викликала смуток у багатьох країнах світу, у тому числі в Українській державі. Президент України В. Ющенко надіслав лист зі співчуттям Його Преосвященству кардиналу Й. Ратцінгеру, Декану Колегії кардиналів, у якому зазначалось: "...В особі Іоанна Павла II ми (людство. – В. К.) втратили громадянина планетарного масштабу, який усе своє життя поклав на вівтар людства і Церкви Христової, чим заслужив Ласки Всевишнього і шану усього світу. Український народ схиляє голову перед його великим подвигом" [4, с. 1]. Як знак особливої поваги до Святішого Отця 8 квітня, у день похорону Івана Павла II, в Україні було оголошено жалобу. Траурні заходи у Ватикані особисто відвідав Президент України В. Ющенко.

Отже, відносини між Святим Престолом і Україною активно розбудовуються. Характерними ознаками цих відносин є їх стабільність, послідовність та плідність. Апостольська столиця й Українська держава обмінялись дипломатичними представництвами, регулярно проводяться двосторонні зустрічі різних рівнів, а також відбувається активна та плідна співпраця в політико-дипломатичній, гуманітарній, культурній, науковій, інформаційних сферах. Безумовно, найголовнішою подією у двосторонніх відносинах у період з 1992 р. до теперішнього часу став державний візит до України Папи Римського Івана Павла II, який, на нашу думку, має позитивні наслідки як для Святого Престолу, так і для України. Апостольська столиця завдяки візиту Святішого Отця започаткувала процес щодо зміни негативного образу Католицької Церкви як ворога православною світу. Наразі Католицька Церква більше сприймається в

Україні як інституція, що сприяє миру і стабільності не лише на міжнародній арені, але й в українському суспільстві. У свою чергу Україна завдяки візиту Папи Івана Павла II продемонструвала світовій спільноті, що вона є демократичною країною, де поважається свобода віросповідання. До того ж багато людей у світі дізнались, що така держава, як Україна, взагалі існує.

Обрання Йозефа Ратцінгера Папою Римським не повинно внести особливих змін у двосторонні відносини між Святим Престолом і Україною. По-перше, тому що новий Папа був одним із головних ідеологів політики та сподвижником попереднього Римського Понтифіка Івана Павла II. Як відомо, Іван Павло II проводив вельми дружельобну політику щодо України і сприяв розбудові відносин з Українською державою. По-друге, обрання нового Папи європейця свідчить про те, що Європа, а отже і Україна, як це було за понтифікату Івана Павла II, залишатимуться одним із найважливіших зовнішньополітичних напрямів Святого Престолу.

1. Апостольська Нунціатура в Україні. – <http://www.nuntiatura.kiev.ua/>.
2. Виборча компанія: позиція УГКЦ // Бюлетень релігійної інформації. – 2004. – №12 (124).
3. *Гайковський М.* Папа Римський Іван Павло II і Україна. – Л., 2004.
4. Громадянин планетарного масштабу // Уряд. кур'єр. – 2005. – №62 (2975).
5. *Гудзик К.* Папа Римський знову згадав про Україну // День. – 2004. – №219. – <http://www.day.kiev.ua/128429/>.
6. Двосторонні відносини між Україною та Святим Престолом (аналітична довідка). – 2005 – Квітень. Друге територіальне управління Міністерства закордонних справ України (ДТУМЗС України).
7. *Етерович М.* Святий Престол і Україна. – К., 2004.
8. *Іван Павло II* Giovanni Paolo II in Ucraina terra dei martiri. I testi in lingua originale dei discorsi del Santo Padre // Supplemento a L'Osservatore Romano. Documenti. – 2001. – №147.
9. Лист Апостольської Нунціатури в Україні Кабінету Міністрів України. – 2003. ДТУМЗС України.
10. Лист Міністру закордонних справ України Г. Удовенку від владик синоду УГКЦ. – 1996. – 21 жовтня. ДТУМЗС України.
11. Лист Міністра закордонних справ України Г. Удовенка на ім'я Глави УГКЦ Мирослава Івана кардинала Любачівського. – 1996. – Грудень. ДТУМЗС України.
12. Львівський Державний Академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької. – [http://www.lvivopera.org/moses\\_articles/press\\_ua.html](http://www.lvivopera.org/moses_articles/press_ua.html).
13. Перелік держав, які визнали Україну як незалежну державу і встановили з нею дипломатичні відносини. Міністерство закордонних справ України. – <http://www.mfa.gov.ua/diplomacy/bilateral>.
14. Про звільнення Н. Ковальської з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України у Ватикані: Указ Президента України № 537/2003 від 18.06.03. – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
15. Про призначення Г. Хоружного Надзвичайним і Повноважним Послом України у Ватикані: Указ Президента України № 289/2004 від 05.03.04. – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
16. Про призначення Н. Ковальської Надзвичайним і Повноважним Послом України у Ватикані: Указ Президента України № 989/98 від 09.09.98. – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
17. Слово Святішого Отця Івана Павла II до України / Гол. ред. Ю. Гбур. – Л., 2001.
18. *Сущенко Р.* Його Преосвященство Архієпископ Микола Етерович: "Жодна релігія не може дати виправдання терористичним актам". – <http://news2.ukrinform.com.ua:8101/States/Vatikan/interv.html>.
19. Угода про встановлення дипломатичних відносин між Україною і державою-містом Ватикан (у формі обміну нотами). Нота Постійного Спостережного Представництва Ватикану при Організації Об'єднаних Націй № 7088/92 Міністерству закордонних справ України. – 1992. – 25 березня. – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
20. Українсько-ватиканські відносини. – [http://news2.ukrinform.com.ua:8101/States/Vatikan/v\\_idnos.html](http://news2.ukrinform.com.ua:8101/States/Vatikan/v_idnos.html).
21. *Dick Marty.* Euthanasia (Doc 9898). Рада Європи (PE) – <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc03/EDOC9898.htm>.
22. Pontifical Council "Cor Unum". Annual Report 2000. Святий Престол – [http://www.vatican.va/roman\\_curia/pontifical\\_councils/corunum/documents/rc\\_pc\\_corunum\\_doc\\_20010409\\_Activita\\_Iniziativa\\_Activities2000\\_en.html](http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/corunum/documents/rc_pc_corunum_doc_20010409_Activita_Iniziativa_Activities2000_en.html).
23. Recommendation 1418 (1999). Protection of the human rights and dignity of the terminally ill and the dying. PE – <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/t99/EREC1418.htm>.

Надійшла до редколегії 29.11.05